

A fiatal Babits világszemlélete

A költővé érett Babits esetében nyilván beszélhetünk kiforrott világnézetéről, egyéni létfilozófiájáról, sorsvallató hozzáállásról. A fiatal Babitsnál – s persze bármely ifjú értelmiséginél – még nem lehet világnézetéről szólni! Még nem lehet határozott véleménye, álláspontja a környező valóságról, még az olvasottak hatásának kereszttüzeiben kezd formálódni, rétegződni saját élményanyaga, személete. Ezért helyénvalóbb, ha csak a fiatal Babits világszemléletéről beszélünk, és azt próbáljuk meg az alábbiakban körüljárni, kimutatni.

Természetesen – a későbbi alkotások ismeretében – felfedezhetünk olyan jeleket, jelenségeket, amelyek az ifjúkori tapasztalatok, felhalmozott olvasmányélmények, bölcselések lenyomatai, másrészt arra is fényt deríthetünk, hogy az életkor tavaszán benne kisarjadó felfogások, élet- és világszemléleti motivációk milyen mértékben vetítik előre, jelzik az elkövetkezendő művek tartalmi-filozófiai vonatkozásait.

Az ifjú Babitsra a látszat ellenére is nagy befolyással volt származásának tudata. „Magyar vagyok, magyar nemesi családból származom (igen büszke vagyok rá) úgy apai, mint anyai részről...” – írja 1906-ban egyik levelében *Kosztolányi Dezsőnek*. (1) „Apám volt az első, aki az állam szolgálatába lépett, de még ő is valóságos típusa volt a magyar úrnak és jogásznak. S én, aki úgy életpályámmal, mint nagyrészt műveltségemmel is (bár apámnak is – igaz, hogy csak tudományos téren – nagy modern nyugati műveltsége volt) annyira elszakadtam a családi tradíciótól, az évszázados szellemtől, napról napra jobban érzem, mily természetes és szoros folytatása vagyok becsületes magyar őseimnek.” *Adyhoz* hasonlóan Babits is szakít a megrogzított szokásrenddel, választott foglalkozását tekintve szakít osztályával, de *Ady*tól eltérően ő nem tud szemléletileg is teljességgel elszakadni tőle. És ezek az arisztokrata reminiszenciák hosszú ideig meghatározói maradnak életfelfogásának, világszemléletének, s tökéletesen talán nem is tűnnek el soha... Élete végén jegyezte le egyik esszéjében, hogy sokáig foglalkoztatta őseinek a címere, s hogy milyen hatással volt rá, amikor idős korában felfedezte

ennek pontos leírását: „bevallom, bennem is felébredt a kegyeletnek nevezett hiúság...”

(2) 1923-ban pedig így nyilatkozott származásáról: „Az úgynevezett történelmi osztályból származom, anyai és apai őseim régi nemesek, megyei tisztségeket viseltek...”

(3) *Móricz Zsigmond*nak meg így vallott erről: „az én őseim előkelő magyar nemes család.” (4) *Felesége, Török Sophie* megemlékezik *Első szekszárdi utamról* című írásában arról, hogy Babits az „ősök képét könyvtárában akasztotta fel, s majdnem gyerekes büszkeséggel szokta látogatóinak megmutatni: ez a dédapám és dédanyám!”

Tehát származásának tudata és az elődeinek rangja mindenképpen maradandó nyomot hagyott a gyermek, illetve az ifjúvá serdülő Babits lelkületében. A szellemi hovatarozás öröksége olyan érzelmeket, érzéseket alakított ki benne, amelyek szemléletének fejlődését, későbbi világnézetének kikristályosodását is megszabták. Talán ennek a hatásnak is tulajdonítható, hogy egészen másként alakult *Ady* és *Babits* sorsa, költői pályája, magatartása. *Ady*, aki szakított családjának előéletével, a harcos, forradalmi megszállottság poétája lett, *Babits*, aki nem tudott teljesen elszakadni a nemesi hagyományoktól, más utat követve

jutott el a polgári-humanista „elefántcsonttorony” költészetig!

Az ősök nimbusza, nem törvényszerűen, de valahol összefüggésbe hozható a szabadságharc fogalmával is. Ady az elődökben nem a nemesi vért becsülte, hanem a lázongó indulatot, a forradalmas lendületet. Ezért szövege elismerően az arisztokrata *Rákóczi*-ról, *Wesselényi*-ről... S ezért vallotta magát büszkén „*Dózsa György* unokájának”. Babits nem a nemzet hősei közt kutatott, ő a család felmenői között lelt példaképet szabadságharcos magatartására.

A *Kelemen* nagyapa honvéd főhadnagy volt a szabadságharcban, s a nagyapa sógora, *Ujfalussy Imre* a forradalom századosa

volt, aki később a függetlenségi mozgalmak tevékeny résztvevője lett, s elnöke a Tolna megyei függetlenségi pártnak. (5) „Egész életében egy fő gondolat töltötte be, a független magyar hazá – jellemezte őt *Szabó Lőrinc*nek. – Tőle kaptam mindig ilyen könyveket: *Aradi vértanúk albuma*, *Forradalom negyvennyolcban* stb.” A nemesség hősi hagyományai elevenen éltek a családban. A fogékony fiút negyvennyolc szelleme lengte körül. Még nem tudta, hogy a szép jelszavak értelmüket veszítették, s a hősi múlt rögeszmés emlegetése voltaképpen tehetetlenséget és cselekvésképtelenséget takar. Mégis, a dicső múlton való borongás nem hevített benne forrongó indulatokat, ő a letűnt századokból nem *Dózsa*-ért és *Petőfi*-ért lelkesedett, hanem *Aranyt*, *Berzsenyit* és *Vörösmartyt* tekintette követendő mintának. Ez a szemlélet valószínűleg a szekszárdi közszellemből is ráragadt. Szülővárosát a józanság, az óvatos, higgadt cselekvések jellemezték. Itt a kuruc időknek jóformán semmiféle nyoma nem maradt. Mintha már történelmi és társadalmi erők hatottak volna errefelé!

Igaz, Babits tisztában volt azzal, hogy a századelő magyar társadalma megrekedt a konzervativizmus, a stagnálás, a feudális maradiság szintjén, s a renyhesség, a vidékiesség, a parlagiasság nyomja rá bélyegét erre az állapotra. „A mi korunk, az Ady – írja –, sokban kényszerű és szükséges reakció volt az elposhadt és hamissá vált népiesség és magyarság ellen. De régen rémlett már formauntság kódén s izmusok útvesztőin keresztül, a népi formák feltámasztása s korszerűvé tétele mint legfőbb, legnehezebb és legszükségesebb feladat.” (6) De a tisztánlátás Babitsnál nem társult mélyreható vagy szociális reformigényekkel. Ő a változtatás szükségességét elsősorban a

Igaz, Babits tisztában volt azzal, hogy a századelő magyar társadalma megrekedt a konzervativizmus, a stagnálás, a feudális maradiság szintjén, s a renyhesség, a vidékiesség, a parlagiasság nyomja rá bélyegét erre az állapotra. „A mi korunk, az Ady – írja –, sokban kényszerű és szükséges reakció volt az elposhadt és hamissá vált népiesség és magyarság ellen.

művelődési életben, az irodalomban tartotta fontosnak. Éppen ezért a Május huszonhárom Rákospalotán is nem a forradalmár lázongását, hanem csak a jóérzésű humanista döbbenetét, tiltakozását sugallhatja! Nem véletlen, hogy *József Attila* korában Babits lírájában szinte teljességgel hiányzik a harcoshang, a közösség gondjait, vágyait megszólaltató bátor kiállás.

De magányra, magába zárkózásra való hajlamát nem csupán a forradalomtól való idegenkedésének kell tulajdonítani. Gyermekkora, családjának szűkebb környezete, anyjának szeszélyes, beteges természete legalább olyan mértékben meghatározta jellemének kialakulását. A játszótársak nélkül nevelkedett kisfiú félénkebb és szeszélyesebb volt kis kortársainak átlagánál, és riadtságát, tétováságát, rendkívüli érzékenységét, szorongását minden bizonnyal a „családi körből” hozta magával. Ezt a lelkiállapotot rögzíti voltaképpen A lírikus epilógijában is.

Babits irodalommal kapcsolatos első élményei pesti tanulóéveinek kezdetére esnek: „Emlékszem egy mesedélutánra, ame-

lyen Mikszáth és Pósa is szerepeltek. Nem jól értettem, amit mondtak, mert a Vigadóban voltam, és nem hallottam. Roppant érzelmi dolgokat keltett fel bennem minden novellaféle. A verset unalmasnak találtam...” (7) Érdekes, milyen véleménnyel volt a versről! Olvasmányait illetően ezt írta: „Az első könyv, amit olvastam, Madarassy László Mari és Tamás és A majomkirály című regényei voltak. Máig sem volt reám nagyobb hatással olvasmány!” (8) Diákkorában az összes tanult tantárgyak közül a magyar nyelv és a klasszikusok érdekelték a leginkább. Magyartanárai közül Mócs Szaniszló, majd Greksa Kázmér volt rá nagy hatással. Greksa az önképzőkör elnöke is volt, ahol Babits sokat szerepelt mint bíráló, szavaló, versfaragó. Már itt kitűnt irodalmi rátermettségével, tehetségével. Egyik rövid önéletrajzában azt írta, hogy ötödik gimnazista korában kezdett különösebben érdeklődni a magyar irodalom iránt: „Jókai olvasása a népiesnek bámulásához, majd a nemzeti költőkhöz vezetett, akiket ugyan szemelvényesen már gyermekkorom óta ismerek. Arany János lett az, akit már ekkor leginkább megkedveltem, s az ő hatalmas költészete azóta sem szűnt meg soha folytonos bámulatom és élvezetem tárgyát képezni.” (9) Erre az alapra rétegződött később a magyar és a világirodalmi klasszikusok műveinek olvasmányélménye, amiből majdan a poeta doctus rendkívül intellektuális lírája bontakozik ki.

„Fiatalkoromban általában prózáiról voltam, verset csak sokkal később kezdtem írni” – vallotta költő korában. (10) Előbb el-

beszéléseket írt, s közben a történelem felé fordult érdeklődése. Jellemző, hogy a Hunyadi-ház címmel történelmi regénynek fogott neki (töredékben fenn is maradt). Az önképzőkörben történelmi és irodalmi tárgyú értekezésekkel szerepelt Rákóczi György koráról, Mikes leveleiről, Vörösmarty nyelvezetéről stb.

Érettségi előtt osztályfőnöke kérdésére azt válaszolta, hogy jogász lesz. „Úgy volt, hogy jogász leszek, mert ez a hagyomány a családjunkban. De az utolsó pillanatban megijedtem a paragrafusoktól...” (11) A család kívánsága és a maga hajlandóságai közt kellett

válasszon. Mikor elérkezett a döntés pillanata, vágyai szerint döntött: tanár lesz! Így vált belőle bölcsész-hallgató Pesten. Az itt látogatott kurzusok és szemináriumok anyaga szervesen egészíti ki gimnazista korában szerzett olvasmányélményeit és alakítja költővé érlelődésének folyamatát.

Alapvizsgálója után belátta, hogy tanulását igazán gyümölcsözővé csak úgy tudja tenni, ha filozófiai alapot s mintegy keretet ad addig meglehetősen rendszertelenül folytatott tanulmányainak. Főleg filozófiatörténeti előadásokat hallgatott, s külön-

nösen két nagy személyiség keltette fel figyelmét: Spinoza és Hume. 1923-ban egy interjúban így emlékezett vissza erre: „Egyetemmel hallgató voltam akkor, és ábrándom a filozófia! Alig kételkedtem, hogy megoldom az úgynevezett világrejtélyeket. Versek csak melleleg írtam és magamnak...” (12) Érdeklődését felkeltette a fenomenológia és a William James képviselte lélektan. Olvasta még ezenkívül Spencert, Nietzschét és Machot. Ilyen irányú érdeklődésének tu-

---

*Érettségi előtt osztályfőnöke kérdésére
azt válaszolta,
hogy jogász lesz. „Úgy volt,
hogy jogász leszek, mert ez
a hagyomány a családjunkban. De az
utolsó pillanatban megijedtem
a paragrafusoktól...” A család
kívánsága és a maga hajlandóságai
közt kellett válasszon. Mikor elérkezett
a döntés pillanata, vágyai szerint
döntött: tanár lesz!
Így vált belőle bölcsész-hallgató Pesten.
Az itt látogatott kurzusok és
szemináriumok anyaga szervesen
egészíti ki gimnazista korában
szerzett olvasmányélményeit és
alakítja költővé érlelődésének
folyamatát.*

---

lajdonítható, hogy megteremthette szaktanulmányainak lélektani-filozófiai alapját, és ezáltal lehetővé vált az is, hogy a tudatlíra és az általa objektív költészetnek nevezett líra poétikája tudatosuljon benne, és a kezdeti gyengébb próbálkozások mellett megszülessenek azok a versek, amelyeket egy fél évtized múltán is érdemesnek ítélt majd arra, hogy felvegye őket a *Levelek Irisz koszorújából* című kötetébe.

Egyetemi tanárai közül – *Négyesy Lászlón* kívül – talán *Bodnár Zsigmond* hagyott mélyebb nyomokat benne. Őt másodéves korában hallgatta először: két kollégiumát vette föl az első félévben és mindkettőből vizsgázott is. Bodnár A magyar irodalom története kezdetétől a XVI. század végéig és A XIX. század regényirodalma címmel tartott előadássorozatot. Ebben adta elő híres elméletének tömör összefoglalását, teljesen újszerű szellemtörténeti világlátását, mely szerint az erkölcsi világot az eszme mozgatja, mégpedig ritmikusan, hullámszerűen. Szerinte az irodalom is ilyen ritmusokban fejlődik. Elmélete nyilván még zavaros, tele van ellentmondással, logikai hibával, mégis figyelemreméltó, mert a következetlenségen, kuszaságon is átizzik az az igény, hogy fölismerje és megértse a szellemi élet törvényeit, az irodalom jelenségeit. Bodnár a századfordulót átmeneti korszaknak tekintette, s azt hirdette, hogy a századvég realizmusát felváltja az idealizmus, s elkövetkezik az a kor, melyben az erkölcsi akaratnak már nem lesz ereje a társadalom, s művészet rendjét védelmezni. Babits ekkori dolgozataiban is föl lehet fedezni ezt az alapállást, vagyis, hogy az átmeneti korszak művészete a l'art pour l'art, másrészt meg ehhez a tételhez kap-

csolódik az irodalom arisztokratizmusának a kérdése is. A Bodnár-féle elmélet egyes lecsapódásai fellelhetők Babits bizonyos verseiben is!

A Négyesy-szeminárium műhelye, éltető közege volt a modern magyar irodalom ifjú képviselőinek, a kezdő íróknak, költőknek, amely által Babits közelebről megismerkedhetett a magyar szellemi élettel, s itt kapta meg azokat a tájékozódási pontokat is, amelyek segítségével az európai művelődés új teljesítményeivel is szorosabb kapcsolatba kerülhetett.

Az egyetem elvégzése voltaképpen Babits ifjúkora legfontosabb szakaszának a lezáródását is jelenti. Ekkor már megvan az alap ahhoz, hogy a gyakorló tanárból kiütközzön a költő, és az ezután szerzett ismeretanyag már csak színezi a szellemi téren egyre határozottabb író világnézetét!

(1) *Babits-Juhász-Kosztolányi levelezése*. Új magyar múzeum 3. Akadémiai Kiadó, Bp. 1959, 113–114. old.

(2) BABITS MIHÁLY: *Esszék-tanulmányok I-II*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1978, II. kötet, 688–689. old.

(3) *Interjúk Babits Mihállyal*. Bp. 1979, 20. old.

(4) MÓRICZ ZSIGMOND: *Tanulmányok*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1978, I. kötet, 970. old.

(5) SCHNEIDER MIKLÓS: *Vas vármegye 1754. évi nemesi összeírása*. Szombathely 1939.

(6) *Interjúk...*, i. m., 31. old.

(7) SÁSDI SÁNDOR: *Babits Mihály iskolaévei*. Újság, 1941. augusztus 17.

(8) BELIA GYÖRGY: *Babits Mihály tanulóévei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1983, 68. old.

(9) *Babits-hagyaték*. Országos Széchényi Könyvtár, Fond. III/39.

(10) *Interjúk...*, i. m., 108–109. old.

(11) BABITS MIHÁLY: *Önéletrajzok és interjúk*. Bp. 1980, 94. old.

(12) *Interjúk...*, i. m., 20. old.

Salló László

ADUPRINT Kiadó és Nyomda Kft.
 1061 Budapest, Paulay Ede u. 55.
 Telefon: (1) 322-3650, fax: (1) 321-1373
<http://www.aduprint.hu>
 E-mail: aduprint@mail.datanet.hu